

POSUDEK OPONENTA DISERTAČNÍ PRÁCE

NÁZEV: *Hospodářská a finanční politika Ferdinanda I. v Čechách*, 195 stran textu, abstrakt v českém a anglickém jazyce, soupis pramenů a literatury

AUTOR: Jiří Chmelař

VEDOUČÍ PRÁCE: Prof. PhDr. Jaroslav Čechura, CSc.

ÚSTAV ČESKÝCH DĚJIN FFUK

Jiří Chmelař se ve své disertaci věnuje jednomu ze stěžejních témat české historie raného novověku – hospodářské a finanční politice českého a uherského krále a později i císaře Ferdinanda I. I když rozbor této problematiky byl v minulosti již několikrát publikován (zejm. A. Gindely, V. Pešák, P. Vorel), jednalo se vždy jen o zpracování některého z dílčích aspektů Ferdinandova působení na ekonomiku českých zemí. O komplexní pohled a současně o hodnocení prvního Habsburka na českém trůnu jako politika-ekonomu se pokouší nově předkládaná práce. To, že je toto téma pro účely disertace příliš široké, si uvědomuje i sám autor, když v úvodu (s. 5) předkládá čtenáři své zamýšlené cíle. Podotýká proto, že mu nejde o postžení všech pohledů, jež s sebou tato látka přináší, ale o definování „hlavních problémů, které sužovaly raně novověký stát.“

Práce je promyšleně koncipována a přehledně strukturována. V úvodu klade autor základní obecné otázky, jež tvoří současně i hlavní linii celého dalšího výkladu: jak mohl fungovat stát, který byl hluboce zatížen dluhy, jak fungovalo vybírání daní či jak panovník prosazoval svou vůli a o koho se v ekonomicko-politické rovině opíral? Současně autor popisuje hlavní postupy, které by ho měly přivést k odpovědím, a také nastiňuje rozvržení celé práce.

Další kapitoly jsou věnovány hodnocení pramenů a literatury k tématu financí a hospodářských dějin 16. století v českých zemích. Z ní vyplývá, že autor má velmi dobrý přehled nejen o domácí historické produkci, ale současně je obeznámen i se soudobým zahraničním bádáním.

Faktograficko-analytickým úvodem do vlastní problematiky je několik menších tématicky zaměřených kapitol, v nichž J. Chmelař vysvětluje některé ekonomické pojmy a jevy raně novověkého státu, jež sehrály klíčovou roli v českých zemích v době vlády Ferdinanda I. V kapitole „Nástin dějin daní a královských příjmů“ (s. 14–18) seznamuje čtenáře se všemi typy finančních důchodů krále a jeho snahou o rozšíření svých aktiv a zlepšení platební bilance. V závěru podotýká, že největším problémem krále byla nejednotná politika správy státních financí. Tato teze je pro autora úvodem k další kapitole, věnované založení a fungování Dvorské komory v roce 1527 (s. 19–26). Zde se autor opírá nejen o dosavadní literaturu k dějinám tohoto úřadu, ale především o rozbor tzv. Knih dvorské pokladny, uložených ve vídeňském Finanz- und Hofkammerarchivu. Z metodologického hlediska lze této kapitole vytknout fakt, že se autor omezuje pouze na tuto řadu účetních knih, které evidovaly příjmy a platby tzv. Dvorského platebního úřadu, a nebere v potaz existenci dalších důležitých pramenů, uložených ve stejném archivu – především tzv. Dvorních finančních knih, v nichž jsou podrobně dokumentovány příjmy a výdaje Dvorské komory. Dalším dílčím tématem je pro J. Chmelaře „Půjčka jako fenomén“ (s. 27–32). V této kapitole podává přehled o úvěrových praktikách v českých zemích v prvních desetiletích vlády Ferdinanda I., o pokusech kodifikovat úvěrovou praxi a především rekonstruuje průběh modelového úvěru krále, který byl největším dlužníkem ve své vlastní zemi. Jako poslední věnuje autor pozornost výkladu mincovních systémů Ferdinandovy vlády (s. 33–36). Tato část disertace je založena především na zpracování již existující literatury, edic pramenů a pouze v menší míře na originálních písemných pramenech.

Těžištěm disertační práce je soubor pěti rozsáhlých kapitol, v nichž autor zpracovává jednotlivá období života a vlády Ferdinanda I. a podává výklad o jeho ekonomickém chování a o vlivech, které na jeho finanční politiku v českých zemích působily. Tato část je založena především na zpracování dosud nepublikovaných pramenů, a sice fondů Stará manipulace a Česká dvorská komora, uložených v Národním archivu v Praze, které autor kombinuje s edicemi Českých sněmů. Výsledkem je rozsáhlý a přehledně podaný výklad, v němž jsou dosud známá, ale i nová historická fakta interpretována z pohledu hospodářských dějin, a to zejména dějin financí. Ekonomickými aspekty autor vysvětluje některé okolnosti volby budoucího českého krále v roce 1526 (s. 43–56) a také první kroky nového panovníka, kde klade důraz na jeho pokusy o stabilizaci hospodářských poměrů v zemi (založení České komory), ale současně toto období definuje jako první hospodářskou krizi (s. 57–81). Z dalšího výkladu (s. 82–192), založeného na rozboru komunikace mezi panovníkem, českými stavy a Českou komorou, jsou již patrné hlavní rysy celého vývoje: rozpor mezi původními představami krále o ekonomickém využití českých zemí pro potřeby nově vznikajícího soustátí habsburské monarchie a opačnými tendencemi českých stavů, kteří se snažili zlepšit finanční bilanci českého státu za pomoci zdrojů panovníka z jiných zemí. Popis hlavních problémů vlády Ferdinanda I., kam autor zařadil zejména neustále vzrůstající nároky na obranu proti turecké expanzi a potíže s vybíráním daní, vedoucí k další zadluženosti panovníka, jsou dovedeny až do roku 1564, kdy vládu převzal jeho syn Maxmilián II.

Odpovědi na otázky položené v úvodu pak formuluje J. Chmelař v závěru své práce (s. 193–195). Zde vysvětluje nejen již zmíněný hlavní rozpor mezi panovníkem a českými stavy, ale shrnuje i svůj názor na ekonomické chování Ferdinanda I. jako českého krále. Tohoto panovníka pak hodnotí jako na jedné straně úspěšného politika, obratného zejména v krizových situacích, ale současně jako špatného hospodáře, který stavu českých financí nevěnoval dostatečnou pozornost. V tomto bodu však lze autorovi vytknout malou schopnost komparace s chováním Ferdinanda I. v dalších zemích, kde vládl.

V celkovém hodnocení disertační práce J. Chmelaře lze však říci, že z metodologického hlediska se autor svého úkolu zhostil velmi dobře. Podařilo se mu nejen se zorientovat ve složité problematice, jakou finanční politika raně novověkého panovníka představuje, ale z množství dílčích aspektů si vybrat ty podstatné a na nich založit svůj výklad, zakončený vlastními tezemi o charakteru vlády Ferdinanda I. Díky zpracování originálních písemných pramenů se mu navíc podařilo obohatit naše znalosti o nová fakta, směřující nejen do hospodářských dějin, ale také k dějinám politiky, kultury a umění.

Předkládaná práce má však i svá negativa. K těm můžeme zařadit především formální zpracování vlastního textu. Pomineme-li drobné nepřesnosti (špatný překlad německého pramene,¹ nejednotnost v psaní jmen²), musíme bohužel konstatovat, že autor mohl věnovat více pozornosti závěrečné redakci své práce. Text je zatížen nejen častým opakováním slov, chybným pořádkem slov ve větách a překlady, ale také občasnými nedostatky v poznámkovém aparátu. Tyto chyby zbytečně snižují úroveň jinak kvalitní práce.

I přes uvedené formální výhrady se domnívám, že práce Jiřího Chmelaře splňuje jak výběrem tématu, koncepcí a obsahovým zpracováním všechny předpoklady pro přijetí k obhajobě a doporučuji, aby komise tuto práci uznala jako disertační.

V Praze, 2. března 2014

PhDr. Jaroslava Hausenblasová, Ph.D

¹ Např. na s. 111, pozn. 417: *Thorwartl* překládá autor jako ochrana trůnu, ale ve skutečnosti znamená „stráž u brány“.

² Vilém Muchek z Bukova (s. 171) – Vilém Muček z Buckhau (s. 174).